

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

MARC JURÍDIC

Actes del curs “El marc jurídic de la Mancomunitat de Catalunya”, celebrat a Barcelona els dies 27 i 28 de novembre de 2013

Enric Argullol
Manuel Gerpe
Clara Isabel Velasco
Josep Ramon Barberà
Joan B. Culla
Jesús Burgueño
Manuel Pérez
Joaquim Ferret

25^{anys} llegint junts

Pagès editors
L L E I D A, 2 0 1 5

© dels textos: els seus autors, 2015
© de la introducció: Xavier Forcadell i Esteller, 2015
© de les fotos: Arxiu del CUIMPB-Centre Ernest Lluch, 2015
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2015
C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: abril de 2015
ISBN: 978-84-9975-613-4
DL L 518-2015
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

Índex

Presentació, a càrrec de Salvador Esteve i Figueras, president de la Diputació de Barcelona	9
Pròleg, a càrrec d'Agustí Bosch i Gardella, director acadèmic del CUIMPB-Centre Ernest Lluch	11
Introducció, a càrrec de Xavier Forcadell i Esteller, coordinador general de la Diputació de Barcelona	15
Inauguració del curs “El marc jurídic de la Mancomunitat de Catalunya”	37
Enric Argullol	
El debat jurídic sobre el procés de la Mancomunitat de Catalunya	43
Manuel Gerpe	
La Mancomunitat i el projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya	59
Clara Isabel Velasco	
Les competències de la Mancomunitat de Catalunya	73
Josep Ramon Barberà	
Els traspessos de serveis de les diputacions catalanes a la Mancomunitat	93
Joan B. Culla	
El marc polític del naixement de la Mancomunitat	111

Jesús Burgueño	
La Mancomunitat en l'evolució de la planta territorial de Catalunya	129
Manuel Pérez Joaquim Ferret	
La Mancomunitat i la formació del personal al servei de l'administració local	149
Annexos	181

Presentació

Catalunya és un país on la llei i l'acord jurídic tenen, com a valors constituents de la societat, una de les tradicions més antigues d'Europa. La nostra història col·lectiva es va començar a escriure mil anys enre, amb els Usatges del comtat de Barcelona, recopilacions jurídiques del dret feudal, i va assolir pocs segles després un moment culminant amb l'estructura política de la Corona d'Aragó, definida per un ampli conjunt d'ordinacions legals i per una cancelleria reial en què la documentació dels fets de govern va tenir un paper creixent i rellevant, quan altres monarquies europees no havien desenvolupat encara mecanismes jurídics i legals tan desenvolupats.

No és estrany, doncs, que quan, ara fa un segle, es va constituir la Mancomunitat de Catalunya —de fet una simple agrupació instrumental de les diputacions provincials—, l'ambició de recuperar la nostra projecció nacional va fer que, tot i la migradesa de les eines i dels recursos a l'abast, s'aconguís posar les bases jurídiques del que hauria de ser una Administració pròpia adequada a les necessitats d'una societat moderna i avançada i, alhora, respectuosa amb les peculiaritats i els costums del país.

Així, quan Enric Prat de la Riba i els homes i dones de la Mancomunitat van posar en marxa iniciatives com l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, el 1914, el que feien era reprendre el fil d'una visió del fet jurídic arrelada al país des de feia segles. I un cop més, Catalunya innovava, amb la ferma voluntat de superar la inoperància d'un Estat espanyol obsolet: aquella escola destinada a formar un cos de funcionaris propi es va crear quan només hi havia a tot Europa un centre d'aquestes característiques, a Düsseldorf, i faltaven encara més de quaranta anys perquè a la resta de l'Estat n'hi hagués una altra.

És ben lògic, doncs, que en el moment que es va plantejar la commemoració del centenari de la Mancomunitat, calgués recordar i subratllar de manera especial aquest aspecte important, per bé que poc conegut, de la tasca de la nostra primera institució moderna d'autogovern. Amb aquest motiu, la Diputació de Barcelona i el Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo Barcelona-Centre Ernest Lluch van organitzar un cicle de seminaris encapçalats precisament amb el títol "El marc jurídic de la Mancomunitat". A les pàgines següents es recullen les aportacions acadèmiques dels experts que van intervenir en aquell seminari. S'hi aborda la importància del marc jurídic i dels instruments normatius i d'actuació administrativa que es van desenvolupar durant la dècada de la Mancomunitat. Hem considerat oportú aplegar i difondre aquests treballs tant pel seu valor d'anàlisi històrica com pel que tenen de lliçó política en una altra etapa decisiva per al país.

Salvador ESTEVE I FIGUERAS
President de la Diputació de Barcelona

Pròleg

En la meva condició de director acadèmic del CUIMPB-Centre Ernest Lluch, em pertoca introduir el lector als textos d'aquesta col·lecció de tres llibres sobre la Mancomunitat de Catalunya, ja que provenen d'uns cursos impartits en aquest recinte universitari durant la tardor de 2013. No sóc un expert en aquesta institució primordial en la història de Catalunya però, entre les moltes condicions afortunades de les quals gaudim els acadèmics, hi ha que la gent ens suposi una certa perícia quan enraonem d'assumptes dels quals tenim un coneixement molt limitat.

La Mancomunitat és una experiència important de la nostra vida política per dues raons contraposades. Primera, perquè és una de les grans temptatives catalanes per encaixar a Espanya. Com totes elles, va acabar malament. I segona, perquè és un dels grans experiments d'enginyeria institucional que hem endegat en aquest país. Aquí, el balanç és molt més positiu i serà un referent obligat per al proper episodi d'enginyeria institucional que viurem els anys vinents: el disseny de les institucions de la República. En aquest nou episodi, haurem de tenir ben present una de les grans lliçons extretes d'aquell

experiment: la importància de la imaginació per a superar les restriccions imposades per l'entorn. Astúcia, se'n diu ara.

Es requerirà imaginació, per exemple, per a dissenyar una forma de govern virtuosa. És evident que les repúbliques parlamentàries del nostre entorn europeu presenten nombrosos avantatges, com per exemple que els seus parlaments són habitualment capaços d'escollir caps d'estat cerimonials que simbolitzen exitosament la seva comunitat nacional. I això és, en part, perquè s'han dotat d'una estructura institucional que permet al cap d'estat mantenir-se al marge de les controvèrsies partidistes. Però les repúbliques parlamentàries també sofreixen alguns desavantatges, com, per exemple, que el joc parlamentari de majories i coalicions sol deixar als ciutadans en un segon pla a l'hora de confegir governs i seleccionar polítics.

A l'extrem oposat hi ha les repúbliques presidencials, més habituals en el continent americà. Allà, l'avantatge és que l'elecció directa del president de l'executiu comporta una major responsabilitat política del president envers els ciutadans, ja que aquests tenen una gran capacitat per a premiar-lo o per a castigar-lo directament amb els seus vots. Els anglosaxons ho anomenen *accountability*. Aquest és un concepte de difícil traducció a les llengües llatines, la qual cosa ja és simptomàtica. Però les repúbliques presidencials tenen també desavantatges, com per exemple que la intensa implicació política del president fa que hagi de prendre decisions necessàriament partidistes, i això fa difícil que sigui acceptat de manera col·lectiva com a símbol nacional. Aquesta dicotomia ens mostra que caldrà imaginació per a dissenyar una forma de govern de la República que sigui prou presidencial com per generar *accountability* però que també sigui prou parlamentària com per gaudir d'un cap d'estat que simbolitzi exitosament el conjunt de la Nació. I, a més, haurem d'anar amb compte de no caure en un semipresidencialisme que sovint aconsegueix el pitjor dels dos mons.

Un altre repte per a l'enginyeria institucional de la República radicarà en idear un sistema electoral virtuós per a elegir el nou Parlament. En aquest assumpte també existeixen dues grans alternatives.

D'una banda, els sistemes proporcionals dominants en el nostre entorn continental solen mostrar una envejable habilitat per ajustar la composició del parlament a les preferències expressades pels electors, de manera que l'hemicicle acaba essent un microcosmos —reduït però fidel— de la societat a la qual representa. Certament, això és un avantatge. Amb tot, aquesta virtut també té la seva banda problemàtica. El problema rau en el fet que el pluralisme de la societat genera sistemes de partits molt fragmentats en les cambres elegides amb aquests sistemes electorals. I la fragmentació parlamentària, tot i que pot resultar molt amena i divertida, dificulta molt la governabilitat. No falten exemples de parlaments molt proporcionals la fragmentació dels quals provoca que siguin reiteradament incapaços de confegir governs duradors i acordar polítiques eficaces. D'altra banda, tenim l'alternativa dels sistemes majoritaris molt habituals en el món anglosaxó i que constitueixen l'altra cara de la moneda. Quasi sempre garanteixen una majoria sòlida i duradora, però això només s'assoleix a través d'apartar del parlament algunes opcions polítiques minoritàries.

Això només són dos exemples de les moltes opcions que haurem de tenir en compte en els propers temps. La imaginació que varen mostrar els protagonistes de la Mancomunitat són un referent obligat per adreçar els reptes que ens ofereix aquest futur que volem pròxim. Que aquest bocí d'història ens serveixi per comprendre el nostre passat però sobretot per a construir el nostre futur.

Agustí BOSCH I GARDELLA

Director acadèmic del
Consorci Universitat Internacional
Menéndez Pelayo Barcelona (CUIMPB)
Centre Ernest Lluch

Introducció

Aquest llibre, elaborat sota la direcció acadèmica del professor doctor Enric Argullol, recull les ponències d'un bon nombre de professors i professores de diferents disciplines acadèmiques, la qual cosa ens permet apropar-nos a la configuració jurídica de la Mancomunitat de Catalunya, tant des d'aquesta visió estrictament com des

del punt de vista més històric o econòmic. És la plasmació final d'un projecte que va néixer l'any 2013 amb la vocació de presentar, a les portes de l'inici de la celebració del centenari de la constitució de la Mancomunitat el 2014, les claus jurídiques de la seva aparició en l'arquitectura institucional de l'Estat espanyol en un moment històric ben singular, on Catalunya va apostar decididament per fer un pas important en el seu futur com a poble.

Ens hauríem de situar en el moment en què la Mancomunitat prenia forma en l'ordenament i iniciava el desplaçament de la seva tasca que, si bé inicialment havia de limitar-se a una simple acció administrativa, el temps ens demostrà que reuní condicions molt més enllà d'aquesta qualificació. A Catalunya s'havien viscut de manera molt

intensa episodis de gran repercussió social com els fets de la Setmana Tràgica (1909), així com també s'havia presenciada l'impuls de la Solidaritat Catalana. Temps d'incertesa i inseguretat als carrers que semblaven superats però que, malgrat un aparent retorn a la normalitat, eren plens de tensions. En aquest sentit, les lluites socials no havien, ni molt menys, afluixat tant internament, a l'Estat, com en el context de les nacions europees. Tant és així que només sis mesos després de la creació formal de la Mancomunitat, l'any 1914, esclatava la Primera Guerra Mundial (1914-1918), conflicte que sacsejaria amb força el vell continent europeu fent-se extensiu a d'altres territoris. Paral·lelament, a nivell intern, les Corts espanyoles vivien en una permanent crisi de majories amb continus canvis de governs i diverses crisis d'estabilitat parlamentària i governamental.

En aquest context, havent recorregut un camí ple d'incidències en el marc polític i legislatiu, va esdevenir procedent l'articulació d'una possible nova estructura territorial: les mancomunitats provincials. Aquestes institucions es plantejaven com un mecanisme d'agrupació dels interessos representats per unes administracions supralocals, això és, les províncies, que finalment es va desplegar, únicament, per part de les quatre diputacions catalanes. Així, tant en el seu iter legislatiu —el qual ja fou prou complex—¹ com en la posterior vida institucional del nou projecte de mancomunació, va prevaler de manera constant l'anomenada “qüestió catalana”, emprada de manera recurrent com una excusa en el si de les lluites frontistes encapçalades per les forces polítiques estatals i que feia que, sistemàticament, els

---

1. El 5 de juliol de 1912 fou aprovat provisionalment el projecte de llei que facultava a les diputacions per a mancomunar-se, s'aprovà definitivament el 17 d'octubre del mateix any per 171 vots favorables i 42 contraris al text. Malgrat tot, l'assassinat del president Canalejas, el 12 de novembre del 1912, suposà un cop fort a les expectatives dels partits catalanistes i, de fet, tot i que el projecte de llei aprovat es presentà al Senat el 3 de juny de 1913, únicament es va votar el seu primer article que obtingué 111 vots contra 97. En aquest període, a més de l'esmentat magnicidi, es van produir dimissions, com la del president del govern Romanones, canvis de suport a la majoria, la suspensió de les càmeres i, fins i tot la declarada oposició frontal del qui fou, en aquell moment, president del Senat Montero Ríos.

successius governs centrals obstaculitzessin contínuament la tasca de la Mancomunitat.²

Aquests fets inicials, convertits en article d'aquesta publicació gràcies a la col·laboració de la Diputació de Barcelona amb el Centre Ernest Lluch de la Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona, permeten fer una mirada al més completa possible a la història d'una singular institució administrativa, com és la Mancomunitat de les diputacions provincials de Catalunya. Aquesta institució assentà els fonaments de moltes de les estructures que han bastit l'edifici de l'actual autogovern i que situen el nostre país en condicions d'optar —havent assolit els nivells d'excel·lència en els àmbits de la investigació, l'atenció a les persones o la formació dels servidors públics a què em referiré— a aquella posició al món que la ciutadania estimi amb l'expressió lliure de la seva capacitat de decisió. Cal fer, això no obstant, una primera aturada en les especialíssimes condicions de qui fou ideòleg —al costat de prohoms del catalanisme polític entre els quals destacà Cambó— del mecanisme que havia de permetre superar les estretors funcionals, competencials i de capacitat en les quals l'Estat havia pretès situar les diputacions i, especialment, pel que fa a aquestes diputacions catalanes.

La Mancomunitat de Catalunya, com a eina administrativa sorgida de la suma, o agregació, de les diputacions catalanes —però que d'altra banda no substitueix— és l'articulació legal que fa possible l'encaix dins l'ordenament jurídic espanyol d'una clara voluntat política del conjunt del catalanisme polític, organitzat en sensibilitats ben diverses, liderada pels homes de la Lliga Regionalista i que acaben coincidint en el programa presentat per Prat de la Riba, primer, i posteriorment de la mà d'en Puig i Cadafalch.

La seva gestació política i l'iter legislatiu que n'és conseqüència no van ser pacífics —no tant en l'àmbit català com en el camp espa-

---

2. Vid. BALCELLS, A., PUJOL, E. i SABATER, J.: *La Mancomunitat de Catalunya i l'Autonomia*, Institut d'Estudis Catalans, Ed. Institut d'Estudis Catalans i Proa, Barcelona, 1996.

nyol— i la podem emmarcar dins del procés de reforma de l'administració local —per la seva banda, gens pacífica tampoc—³ que va viure l'administració espanyola des del primer projecte presentat per Maura, en la seva condició de ministre de Governació, el 26 de maig de 1903.⁴

En el marc de l'anàlisi d'aquest procés legislatiu i jurídic no es pot desconèixer tampoc el recorregut realitzat per les províncies com a àmbit de l'ordenació territorial de l'Estat, des de la seva implantació a la Constitució espanyola de 1812, i de les diputacions com a institució de govern d'aquestes, arran de la regulació impulsada per Javier de Burgos. De fet, en el mateix moment de la seva incorporació a l'ordenament jurídic, els redactors de la Carta Magna de 1812 ja van advertir del perill d'afavorir “la adhesión a una provincia, con perjuicio del bien general de la nación” en un intent d'establir la primacia de l'uniformisme centralista,⁵ concepte que, anys més tard,

---

3. A tall d'exemple, les expressions aparegudes a la publicació *L'Àpat* de Sant Sadurní d'Anoia, núm. 181, any IV, de 22 de juny de 1907, quan descriu les diferents línies de la nova llei “(...) La 3.a,* (Permet la mancomunitat ó federació de diputacions) que es l'única que directament respon á les pretensions de Catalunya, fora alguna cosa si aquesta mancomunitat de províncies servissin pera descarregar el govern de les pesades cargues de la ensenyança, de la beneficència, del repartiment de tributs, de la organització política interior. Mes la idea 4. (L'Estat no's despulla de cap prerrogativa en favor d'aquestes mancomunitats domina tot el projecte.) L'Estat vol ser omnipotent com abans, ens vol penjar, solsament ens vol deixar triar l'arbre en que volguém ser penjats. En Maura contestant á l'Abadal ho va dir ben clar: res de desintegrar l'Estat, cal enrobustirlo. Axó en el seu llenguatge vol dir: la tasca centralisadora anirà seguint (...)”. (* Fragments afegits per a l'enteniment del text).

Dos anys més tard, en aquesta mateixa publicació, i més concretament a l'article signat per Jaume Raventós sota el títol “¿S'ens rifa Maura?”, *L'Àpat*, núm. 282, any VI, de 29 de maig de 1909 Sant Sadurní d'Anoia, que acaba: “(...) Y mentres axó aquí passa, a Madrid retrassen la concessió de la mancomunitat catalana y tal volta perquè no s'acabi de cop el motiu de nostres discòrdies intestines. Y axó-ns porta a la boca una pregunta: ¿Es que se-ns rifa, en Maura? (...)”

4. Cal tenir present que aquest primer projecte de reforma de l'administració local es limitava als municipis.

5. Vid. BALCELLS, A., PUJOL, E. i SABATER, J.: *La Mancomunitat de Catalunya i l'Autonomia*, Ed. Institut d'Estudis Catalans i Proa, Barcelona, 1996, on s'explica

voldrien superar les doctrines catalanistes defensades per Prat de la Riba.⁶

En l'esdevenidor de les commemoracions de la constitució de la Mancomunitat, en el record i reivindicació de l'especial caràcter de l'obra que es genera, així com dels principis i valors que l'impulsen, juguen un paper essencial les virtuts d'en Prat de la Riba per a l'estudi del dret — es llicencia l'any 1893 obtenint el premi extraordinari i, posteriorment, el grau de doctor — i la seva manera ben singular d'entendre l'acció pública, a més de la seva concepció de quin ha de ser el paper d'aquells que es dediquen al govern de la cosa comuna, en definitiva, la intervenció en la política. Personalment, ha estat descrit — tant per amics com per adversaris polítics —⁷ com a amant d'una manera de fer política allunyada de les grans manifestacions i més centrada en aquella acció concreta que té en el centre de la seva raó de ser la prosperitat del seu país i de les persones que hi viuen.⁸

---

perquè la nació política no era una nació cultural citant les paraules d'Antonio Alcalá Galiano l'any 1835 davant de les Corts de l'Estatut Reial: “Uno de los objetivos principales es hacer de la nación española una nación, que no lo es ni lo ha sido hasta ahora”.

6. Vid. l'article “Vida Regional” publicat a *La Renaixença* el 19 de març de 1899 com a resposta a dos articles publicats per Joan Maragall al *Diario de Barcelona* els dies 4 i 11 de març de 1893 glossant el discurs d'Alfred Brañas a la Universitat de Santiago, i basat en la lluita contra l'uniformisme, el qual era qualificat — seguint un símil biològic molt en ús aleshores — de congestió cerebral.

7. Vid. AGUILAR, M.: “Prat de la Riba”, *España. Semanario de la vida nacional*, núm. 132, de 9 d'agost de 1917, p. 6, quan afirma que: “(...) La obra de Prat tiene una tan absoluta justeza, que no se podría dar una mayor valoración a su acción constructiva, recolectora de todas las admiraciones, que a su doctrinarismo nacionalista. En el principio, Prat fué el verbo de Cataluña; después fué la acción. Por eso yerran los que le asignan la sola virtud de una voluntad que nunca cayó en pusilanimidad ni en quebranto (...)” És per a nosaltres, en Prat de la Riba, un pensador original, un sociòleg profund i un polític hàbil. Home positiu i governamental que va “conquerir” el lloc que ocupa.

8. Vid. AGUILAR, M.: “Prat de la Riba”, *España. Semanario de la vida nacional*, núm. 132, de 9 d'agost de 1917, p. 7: “(...) Creía, además, en el hombre, amoldando a él la función y no al revés, tan sutilmente, que no había juventud inteligente en Cataluña de que él no tuviere noticia para aplicarla al provecho de la patria. Sentía a Cataluña, como Renán al mundo, como un coro donde cada uno tenía su nota. (...)”

La seva preocupació pels afers públics es presenta ben aviat, com ell diu, una vegada superada una malaltia que el postrà al llit, en reprendre la vida normal després d'endregar calaixos desendregats on trobà les seves primeres notes:⁹ “(...) traduccions d’Horaci, discursos sobre assumptes d’interès local amb to dramàtic d’assemblea constituent, projectes de constitucions no inferiors per cert a moltes que seriosament han estat publicades, un cartipàs sobre els mals usos dels pagesos de remença...” o com recull la seva biografia, citant amics de la seva joventut, “als dotze anys havia ja redactat un projecte de constitució política”.¹⁰

Un segon element que influeix en la construcció doctrinal que fonamenta la reivindicació d’una estructura de govern unitària per al territori, conformat per les províncies catalanes, és el sentit de diferenciació respecte de la resta d’Espanya —no contra ningú, sinó com a afirmació del caràcter i història pròpies— que preval en el pensament de la societat catalana en el canvi de segle i que es referma de manera clara a principis del segle xx. Un posicionament que esdevé majoritari i que, consegüentment, acabarà més tard convertint-se en moviment d’afirmació nacional amb una forta presència en els processos electorals, tot i que representat per actors ben diversos, i en la primacia de la Lliga Regionalista.

Ens trobàvem, doncs, en els anys de desvetllament d’una clara consciència nacional on creixia la preocupació pel dret català i la reivindicació de les institucions pròpies. Una preocupació que, si bé inicialment no fou compartida pels representants del poder instituït, va arrelar amb força entre els joves professionals i les classes populars que es decantaven contra el propòsit unificador de l’Estat. En aquest sentit, en fou exemple el moviment que es manifestà respecte del projecte de codificació del dret espanyol, clarament uniformista, i

---

9. Article publicat l’any 1906 a la *Revista Jurídica de Catalunya* fruit de la investigació sobre l’origen i la constitució de la pagesia remença.

10. “Biografia d’Enric Prat de la Riba”, *Quaderns d’Estudi*, Barcelona, 1917, p. 11.

que comportà un moviment en defensa de les singularitats pròpies del dret català i dels furs del país.¹¹

En aquest entorn social i polític, hi ha qui situa l'entrada d'en Prat de la Riba a l'activitat pública en la seva presa de possessió com a president del Centre Escolar Catalanista, on expressà de manera categòrica la seva adhesió als postulats nacionalistes quan afirmà, el curs 1890-1891: “Vinc a parlar-vos de la Pàtria catalana que, petita o gran, és l'única pàtria nostra”.¹²

Com a home constant i aplicat, no hi ha dubte que l'erudició adquirida en els seus estudis universitaris de dret i les seves lectures, d'un abast ben ampli i obertes a les aportacions dels corrents europeus iusnaturalistes, van ser el fonament de la seva convicció en defensa del dret de les nacions, una defensa que, també pels components historicistes, podem considerar de caire romànticomedievalista, en algun episodi del qual reclama la vigència de les supremes lleis de la naturalesa enfront de les normes que regeixen obres humanes, considerades aquestes com a entitats artificials. Aquesta tesi fou la que recollí en el treball “La nació com a subjecte de dret natural”.¹³

L'episodi més clar de la seva adhesió als corrents en defensa del dret català el trobem el 27 de febrer de 1891 quan es va dirigir a la Diputació de Barcelona.¹⁴ En particular, adreçà una sol·licitud formal en la

---

11. Furs catalans en l'expressió recollida a COROLEU, J. PELLA i FORGAS, J.: *Los fueros de Catalunya*, Barcelona, 1878.

12. Prat es presentà a Verdaguer i Callís, llavors president del Centre, amb una lletra del poeta mallorquí Picó i Campanar qui, en el discurs presidencial dels Jocs Florals de 1892, digué: “Ésser o no ésser senyors; heus aquí la qüestió. Si Catalunya parla, senyal que halena i viu, i si viu és que Deu així ho vol i ha de ser lliure.”

13. Treball per a la publicació de l'acadèmia d'estudiants catòlics *La Emulación* sota la direcció del Sr. Pou i Ordinas.

14. Episodi que es considerà com a premonitori i que va ser recollit en l'obituari d'en Màrius Aguilar publicat el dia 9 d'agost de 1917 a Espanya: “(...) A Prat de la Riba lo iluminó una tercera visión. Siendo estudiante, cuentan pidió a la Diputación de Barcelona, entonces entregada a hombres centralistas, obtusos y <políticos>, la creación en la Universidad de una cátedra de Derecho Catalán. Tenía, entonces, veinte años. La Diputación rechazó la demanda de aquel estudiante que más tarde debía convertirla en el Palacio de la Generalidad, albergue de la Mancomunidad Catalana (...)”.

qual va sol·licitar de la institució provincial l'aportació dels recursos necessaris per a constituir —vinculada directament a la Universitat de Barcelona— una càtedra lliure que es dedicaria a l'estudi del dret català, de manera idèntica a la càtedra que, d'aquestes mateixes característiques —com a càtedra lliure de taquígrafia—, es mantenia a l'institut de segona ensenyança.¹⁵

Val a dir que aquella institució que anys més tard passaria a presidir, en sessió del 4 de juny de 1891, li donà una resposta negativa amb l'argument que no disposava dels recursos econòmics suficients per atendre-la de manera convenient.

Tanmateix, podem encara reconèixer més indicis de la preocupació d'en Prat de la Riba per trobar la manera d'articular una institució administrativa que, dins de l'ordenament jurídic espanyol, retornés a Catalunya les pròpies institucions d'autogovern, com és el cas de la seva participació en el procés de redacció de les Bases de Manresa, en tant que autor directe d'alguna d'aquestes, o bé com a partícip actiu en l'elaboració de les altres. Convé destacar, com a senyal clar de la seva posició respecte de les funcions de la mancomunació de les diputacions provincials, el seu rebuig a la consideració que fan les Bases del poder federal com a “central” quan, com deia: “(...) el qualificatiu de central es dóna al poder en contraposició de local; en les federacions el veritable poder central és el regional o de cada estat particular (...)”. Contra aquest redactat hi va dedicar esmenes i addicions, inspirades en la tradició política i jurídica de Catalunya, amb la ferma voluntat que la constitució regional no fos buida, tenint com a referent la Diputació del General a Catalunya.¹⁶

El seu activisme polític —posar la ciència jurídica, de la qual tenia un gran domini, al servei d'uns ideals superiors— tenia explicació

---

15. Prat en fou alumne a la càtedra lliure del doctor Balari.

16. Aportacions sobre la configuració d'una estructura d'Estat que Prat de la Riba realitzà amb vint-i-un anys, i que veurem posteriorment recollides en el discurs pronunciat amb motiu de la presa de possessió com a primer president de la Mancomunitat.

en paraules del mateix Prat de la Riba quan afirmava “(...) l’especial situació de la nostra terra, el seu tràgic conflicte amb l’Estat que la governa, ens fa ésser polítics a tots, sacerdots i obrers, negociants i artistes, pagesos, industrials, pensadors (...)”¹⁷

En definitiva, Prat de la Riba evidenciava la seva voluntat de recuperar la capacitat de gestió administrativa de les antigues Corts Catalanes. En aquest sentit, podem afirmar que l’assoliment d’aquest objectiu va començar el 6 d’abril de 1914 quan, havent estat formalment constituïda la Mancomunitat de Catalunya, Prat de la Riba, en la sessió d’investidura com a primer president de la Mancomunitat, ho expressava clarament en el seu discurs d’acceptació del càrrec. El naixement d’aquesta institució va ser objecte d’una limitació important pel que fa a les seves competències, les quals havien de procedir de les delegacions que formalitzarien les mateixes diputacions i el poder central. Delegacions que, malgrat el seu reconeixement per mitjà d’un reial decret de mancomunitats provincials de 18 de desembre de 1913, no es van arribar a realitzar per part de l’Estat. Amb la mort de Prat, en Josep Puig i Cadafalch (1917-1923), també militant de la Lliga Regionalista, presidiria aquesta institució donant continuïtat a la seva obra. La Mancomunitat seria dissolta amb l’inici de la dictadura del general Primo de Rivera, l’any 1924, i amb la imposició d’Alfons Sala al capdavant d’aquesta institució catalana, qui posteriorment, l’any 1925, amb la promulgació de la nova llei municipal, la va dissoldre definitivament.

Amb tot, el llegat de la Mancomunitat fou tan rellevant que ni tan sols els intents anihiladors de la dictadura —quan va prohibir l’ús del català i de la senyera a les administracions catalanes— van evitar que tornés reeixida amb la instauració de la Generalitat republicana i que bona part del seu llegat estigui vigent encara, cent anys després de la seva creació.

---

17. Vid. DURAN I VENTOSA, LL.: *Regionalistes i Federalistes* (pròleg d’Enric Prat de la Riba), 1905.

Malgrat que la Mancomunitat va viure dins el marc configurat per les divisions provincials i sense comptar amb les competències que, per raó de la seva tasca, li correspondrien, Enric Prat de la Riba, primer president de la Mancomunitat de Catalunya, i també president de la Diputació de Barcelona, va dotar-la del contingut que les institucions del poder central no li varen conferir i la convertí en una institució ambiciosa que seria capaç de dur a terme obres i d'impulsar projectes que perviurien al llarg del temps.

Ara bé, el més important dels anys de la Mancomunitat fou el temps dedicat al foment de l'educació, a les persones, al treball en la defensa dels ideals nacionals de Catalunya, a la lluita en contra els destorbs i les contínues traves administratives, i, per damunt de tot, a la creació d'una gran força institucionalitzada que aconseguiria reunir forces polítiques de signe molt divers.

Així mateix, convé destacar el fet que, finalment, el camí recorregut al llarg de la història situés la constitució de la Mancomunitat en el bicentenari del 1714, coincidència aquesta que portà a Enric Prat de la Riba a destacar la connexió innegable d'ambdós moments, tan fonamentals en l'esdevenir del poble català. I és que l'any 2014 coincideixen les commemoracions del tricentenari dels fets de 1714, amb la caiguda de la ciutat de Barcelona l'Onze de Setembre, i la del centenari de la constitució de la Mancomunitat de Catalunya el 6 d'abril de 1914, antecedent modern de les institucions d'auto-govern del nostre país. Hom assenyala la coincidència entre els moments històrics que va viure la societat catalana de començament del segle xx i el moment en el qual es troba el nostre país.

Llavors, l'any 1914, amb una clara idea de sumar capacitats i esforços de les diputacions catalanes, es va optar per constituir una institució amb voluntat de servei a les expectatives de major reconeixement polític del país (la campanya a favor de l'Estatut n'és, potser, l'exteriorització pública més evident) i com a instrument de modernització de les estructures existents i absents —des de les viàries fins a les educatives o les culturals— per tal de contribuir al progrés econòmic i social de Catalunya i de la seva gent.

Sense cap mena de dubte podem assenyalar que la Mancomunitat va ser una decidida i fonamental contribució des de les administracions locals —en particular, des de la Diputació de Barcelona amb el concurs de la resta de diputacions— a la construcció d'un futur millor per al nostre país. Aposta aquesta que es desenvolupà treballant des del convenciment que l'aportació del món local a la recuperació de les institucions nacionals era un factor clau per al seu adveniment.

En un període de temps certament breu, que s'iniciava el 6 d'abril de 1914 i que es cloïa el període 1923-1925, es van realitzar accions concretes per a la millora de la qualitat de vida i pel benestar de la ciutadania, al temps que es van assentar les bases i es contribuï a consolidar les iniciatives impulsades des de la Diputació de Barcelona pocs anys endarrere, donant pas a un seguit d'institucions culturals, científiques i acadèmiques que han estès la seva fructífera activitat fins als nostres dies, superant períodes ben foscos de la nostra història entre els quals hem de comptar dues dictadures i una guerra civil.¹⁸

La Mancomunitat fou, en tots els sentits, una eina administrativa modesta que impulsà la creació d'un llegat formidable.¹⁹ Aquest podria ben bé ser el resum de l'acció que es vol commemorar. I és que estem davant del centenari de la posada en marxa d'una veritable estructura administrativa que va veure en la Diputació de Barcelona el suport per a dur a terme les seves primeres passes, tant en ideari com pel que fa als recursos tècnics i materials necessaris per fer-lo realitat. Una estructura que, per impuls del seu president Enric Prat de la Riba —qui compartí igual condició de president amb la Diputació de Barcelona fins a la seva mort l'1 d'agost de 1917 a Cas-

---

18. Cal recordar que Enric Prat de la Riba inicia el seu programa de recuperació d'institucions de tot caire en prendre possessió de la presidència de la Diputació de Barcelona l'any 1907.

19. El Decret del Govern espanyol de 18 de desembre de 1913 ho va posar de manifest en afirmar que “para fines exclusivamente administrativos que sean de competencia de las provincias, podrán éstas mancomunarse”.

tellterçol—, seguit per Puig i Cadafalch, va servir com a instrument per a vertebrar un projecte d'abast nacional. Cal recordar, en aquest sentit, el propòsit d'estendre la prosperitat de la seva capital i de les comarques més riques i amb més activitat econòmica a tot el territori català, actuant com a motor d'uns resultats concrets que, més enllà dels efectes immediats en els coetanis —que presenten un balanç històric clarament favorable per la seva efectivitat— s'han demostrat sobradament com a resistents al pas del temps.

Les actuacions dissenyades pels homes de la Lliga Regionalista van haver d'articular-se en la Mancomunitat mitjançant un seguit d'instruments jurídics que s'analitzaran en les jornades recollides en aquesta publicació, totes elles amarades del ferm convenciment de la importància del paper dels governs locals i dels servidors públics per aconseguir el seu efectiu desplegament.

Enric Prat de la Ribera, conscient del paper dels governs locals en l'assoliment de la fita comuna a què responia la creació de la Mancomunitat, defensava la necessitat de procurar l'equilibri territorial entre tots els pobles i ciutats de la demarcació, primer, i de tot Catalunya, després, en considerar els ajuntaments com la manifestació primigènia i més genuïna dels interessos de la col·lectivitat ciutadana.

Per Prat, la Mancomunitat de Catalunya havia de permetre relligar el país des de la base i assentar les estructures necessàries per tal de possibilitar el reeiximent d'una Catalunya nova des dels governs locals, tal i com va fer constar en un article publicat a *La Veu de Catalunya* l'any 1905, en el qual afirmava que: “Tenir els ajuntaments és tenir també a Catalunya. Renovar la vida de les corporacions municipals, deslliurar-les de l'esclavitud de la vella política, fer-hi arribar la primavera de la nostra renaixença que vivifica i fecunda i regenera, és renovar i deslliurar i fecundar tot Catalunya. Que dels municipis surten els diputats que legislen, i els municipis eduquen els homes de

la raça per la vida pública. Per administrar i governar, per a treballar profitosament en les superiors empreses col·lectives.”²⁰

Amb les Setmanes Municipals s’accentuà l’evidència de considerar els ajuntaments com les estructures bàsiques a partir de les quals es podia distribuir el benestar comunitari arreu del territori. Aquestes setmanes van aplegar un volum important de representants de tots els ajuntaments de Catalunya i es van desplegar dotades d’una clara voluntat renovadora vers els municipis i el conjunt de la societat catalana. De fet, van contribuir a garantir el benestar dels pobles de Catalunya i de les persones, afavorint la construcció del conjunt del país i van aplegar un nombre important de representants del món local.

Igualment rellevant va ser la integració que va suposar la celebració d’aquestes Setmanes Municipals, fruit de la consideració de les administracions locals com a part d’una mateixa estructura que comptaven amb un element de complicitat innegable vers la Mancomunitat de Catalunya, primera institució de base local comuna per a tots els territoris de Catalunya.²¹

Amb tot, i malgrat l’aparent acceptació del tenor literal amb què el decret de creació de mancomunitats, de 18 de desembre de 1913, establí que aquestes noves institucions se circumscrivien als aspectes administratius, el cert és que la concreta activitat dels responsables de la Mancomunitat va fer que al llarg del temps es produís un enfrontament constant i silenciós entre l’Estat i la Mancomunitat. Així, davant les limitacions i restriccions competencials per part de l’Estat i la manca d’efectivitat dels traspassos previstos entre aquest i la nova administració, la Mancomunitat exigia contínuament uns traspassos materials, que no serien efectuats per part de l’Estat, al mateix

---

20. Vid. PRAT DE LA RIBA, E.: “Les eleccions municipals”, *La Veu de Catalunya* de l’1 de novembre de 1905.

21. Vid. PÉREZ NESPEREIRA, M.: *1912-2012 Escola d’Administració Pública de Catalunya. Cent anys*, Escola d’Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 2012.

temps que despleguava la seva obra anant més enllà de la norma que en preveïa la creació.

La tasca de Prat de la Riba al llarg de la seva trajectòria política va anar orientada a l'assentament de les bases que havien d'emparar la construcció d'un Estat, fos quin fos el seu encaix en una forma estatal superior. En un altre ordre de coses, també va ser clau el seu convenciment de la necessitat que les administracions públiques comptessin amb una elit de gestors que dirigís la recuperació del país i articulés estructures modernes per a la vertebració d'un nou Estat. Aquestes persones, que s'encarregarien de dirigir la *res publica*, havien d'encapçalar la recuperació del país i exercir la seva autoritat tot responnent a la prestació d'un servei en benefici de la col·lectivitat. I és que Prat, tot fent èmfasi en el que considerava un Estat modern, sostenia que "(...) no hi ha estat fins que no s'organitzen els exèrcits permanents i no es crea una burocràcia."²²

En un moment en què Catalunya renaixia amb la Mancomunitat, Prat de la Riba es va mostrar preocupat per la tasca dels funcionaris dels ajuntaments i per la conveniència de sanejar la vida política, eradicant les pràctiques pròpies del caciquisme, oferint una formació homogènia en àmbits de política i administració, de caire intel·lectual i moral. Aquesta constatació va portar a confeccionar una Memòria de bases a Prat de la Riba que adreçaria a la Diputació de Barcelona el 29 de novembre de l'any 1910.

En aquest document, Prat de la Riba ja va posar de manifest la possibilitat de crear una escola en què s'impartissin ensenyances de diverses disciplines, entre elles, les de dret administratiu, de dret electoral, d'hisenda local, de comptabilitat o legislació d'obres públiques, necessàries per a la gestió i direcció de la política municipal. Amb aquest projecte Prat pretenia crear una font d'informació per al conjunt d'ajuntaments que posés a la seva disposició les eines i mecanis-

---

22. Vid. PÉREZ NESPEREIRA, M.: *1912-2012 Escola d'Administració Pública de Catalunya. Cent anys*, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 2012.

mes adequats per a la resolució de les qüestions més transcendents, facilitant així que tots els secretaris treballessin conjuntament per la prosperitat dels municipis. L'any 1910 ho manifestava en els termes següents: “No solament prepararia aquesta escola aspirants al càrrec de secretari, sinó que podria donar breus cursos de perfeccionament als secretaris actuals, a fi que els nous i els vells poguessin treballar amb orientació fecunda en el redreçament de les municipalitats catalanes.”

Amb l'aprovació de les bases per a la seva constitució, a la Diputació de Barcelona, el 2 de juliol de 1912, es va crear l'Escola de funcionaris. Posteriorment, però, es traspassarien a la Mancomunitat un seguit de competències per part de la resta de diputacions catalanes, referides als serveis d'instrucció, assistència i hisenda, les quals es van materialitzar per acord de 12 de gener de 1920, i per Reial ordre de 4 d'agost de 1920 es va aprovar el referit traspàs. Per tant, des d'aquell instant l'Escola va deixar de dependre de la Diputació de Barcelona per passar a estar adscrita al Consell de Pedagogia i al Consell Permanent de la Mancomunitat. Des d'aquell moment seria la Mancomunitat qui assumiria la tasca d'instrucció del personal del conjunt de les administracions locals de Catalunya.

No obstant això, no seria aquell el nom definitiu de l'Escola. L'any 1922, mitjançant acord del Consell de Pedagogia de 8 de febrer, es va proposar al Consell permanent de la Mancomunitat el canvi de nom, el qual va ser autoritzat mitjançant un ofici del 27 de febrer. Així, l'Escola de funcionaris va passar a denominar-se Escola d'Administració, atès que es va constatar que tant la seva vocació com els seus treballs anaven més enllà dels funcionaris de l'administració local. No obstant això, no seria aquesta la seva denominació definitiva. Entre els anys 1931 i el 1939 va passar a ser l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya i posteriorment, amb el restabliment de la Generalitat després de la dictadura franquista, seria l'Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Ja des de la data de la seva creació, l'Escola desplegaria una activitat adreçada a formar els funcionaris, a fomentar la relació entre ells i

a assistir-los per a la resolució dels seus problemes. Una altra línia d'actuació de l'Escola se centrà en l'oposició —argumentada— contra les reformes plantejades per l'Estat en relació amb les hisendes locals, així com el manteniment d'una línia de treball continu en defensa dels interessos dels municipis i en la preservació de la seva autonomia.

L'Escola de funcionaris va representar una novetat respecte del conjunt de l'Estat espanyol i, en aquest sentit, es va situar al capdavant de les accions d'aquesta naturalesa al continent europeu, només quedà per darrere d'Alemanya. En el marc estatal no va ser fins al 1940 quan es va crear l'Instituto de Estudios de la Administración Local.²³ En aquest sentit, l'Escola, pionera a l'Estat espanyol, es va desenvolupar impregnada dels nous corrents i activitats que es desenvolupaven a Europa, i en particular de l'Escola de Düsseldorf, a Alemanya, esdevenint un veritable motor, no només per a l'articulació del que serien les primeres estructures d'Estat, contribuint a la formació de tot el personal, funcionariat i polític, de les administracions públiques catalanes, sinó també per al foment de la cultura i la llengua catalanes en la vida administrativa, tot esperonant la consciència política i l'entusiasme cívic que irradiava l'ideari de la Mancomunitat i la personalitat del seu president.²⁴

Tot i l'abast de l'obra desplegada per la Mancomunitat de Catalunya, en el marc de la qual s'arribà, fins i tot, a consensuar i aprovar un projecte d'Estatut d'Autonomia per a Catalunya l'any 1919, la mateixa es va veure desnaturalitzada pels enemics declarats o encoberts de l'autonomia catalana davant l'absència d'una reforma constitucional que emparés les ambicions del poble català i del fracàs del projecte de reforma local.

---

23. *L'Instituto de Estudios de la Administración Local* es crea per Llei de 6 de setembre de 1940.

24. *Vid.* PÉREZ NESPEREIRA, M.: *1912-2012 Escola d'Administració Pública de Catalunya. Cent anys*, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 2012.

A nivell intern, des del 1914 no s'havia traspassat a la Mancomunitat de Catalunya cap competència per part del poder central. Amb la qual cosa, i tot responent a les reticències del govern central, l'any 1918, amb la celebració de la Quarta Setmana Municipal, l'Escola d'Administració de la Mancomunitat va realitzar una enquesta a tots els municipis catalans que donà lloc a un resultat favorable a l'autonomia política catalana. Vist el resultat del que es considerà un referèndum municipal, la Mancomunitat de Catalunya, amb el seu president al capdavant, Josep Puig i Cadafalch, presentà al govern espanyol les bases per a l'autonomia de Catalunya el 29 de novembre de 1918. Això no obstant, el rebuig i la reacció a l'autonomia catalana per part de la resta de l'Estat aviat es van fer evidents, la qual cosa portà a Cambó a decidir la retirada dels representants catalans del Congrés. A aquest fet se li afegí la no-inclusió de la qüestió catalana a l'ordre del dia de la Conferència de Pau que se celebrà en finalitzar la Primera Guerra Mundial, circumstància que suposà un afebliment encara més patent de les possibilitats d'èxit de les aspiracions autonomistes i que implicà que els partits catalans decidissin no intervenir en les negociacions de la comissió extraparlamentària que havia d'elaborar un projecte consensuat d'Estatut d'autonomia. En lloc seu, es va optar per elaborar un projecte català viable i moderat paral·lel al que es confeccionaria des del govern central. Aquest text fou elaborat pel Consell de la Mancomunitat amb els parlamentaris catalans i va ser aprovat el 24 de gener de 1919 a l'Assemblea de la Mancomunitat i el dia 26 pels delegats dels municipis.²⁵

Catalunya comptava amb un projecte d'Estatut d'autonomia aprovat per l'Assemblea de la Mancomunitat en què es delimitaven les facultats i competències dels poder central i autonòmic i en el qual es configurava expressament, al seu article sisè, la competència de Catalunya per a la determinació del règim dels municipis i les províncies, tot fent remissió a una ulterior Llei municipal per al reconeixement

---

25. Vid. *Textos per la llibertat de Catalunya*, Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2004.

de la seva “plena autonomia per al govern i la direcció dels interessos peculiars dels pobles”. S’hi preveia, a més, que els ajuntaments disposarien dels recursos que necessitessin per atendre els serveis que fossin de la seva competència, tot impedit-ne la limitació per part de l’Estat, la Regió i la Província. Es consagraven, per tant, els principis d’autonomia local i de suficiència financera en àmbit local, matèria considerada competència exclusiva del Govern de Catalunya.²⁶

Es tractava d’un text en què, si bé les aspiracions de signe més reivindicatiu no hi van trobar reflex, sí que va ser de gran rellevància el fet que es tractés d’un text consensuat des del món local, el qual trobava en la Mancomunitat l’entitat que representava els seus interessos. Fou, a més, un text aprovat pels delegats dels municipis, la qual cosa suposà la plasmació més evident de la voluntat de Prat quan defensava la necessitat de reconstruir Catalunya des dels ajuntaments. No obstant això, en portar el projecte d’Estatut aprovat per la Mancomunitat de Catalunya a Madrid per ser sotmès a un procés de negociació i consens, es va tenir en compte únicament aquell text que havia estat elaborat pel govern central a la comissió que s’havia creat a l’efecte, circumstància que suposà un estroncament de les aspiracions de signe més radical i la fractura del front nacionalista.

Aquestes circumstàncies, juntament amb el fracàs de la campanya autonomista l’hivern del 1919 i la desorientació creixent dels seus dirigents en un context de contraposició entre un moviment catalanista, dominat per un partit conservador, i un moviment obrer, dominat per l’anarcosindicalisme, provocaren el bloqueig polític de la Mancomunitat i derivà en la impotència d’aquesta per fer front al cop d’Estat de Primo de Rivera el 1923, qui hi posà Alfons Sala i Argemí al capdavant per procedir a la seva liquidació i dissolució l’any 1925. Transcorreguts cinc anys des de la liquidació de la Mancomunitat, després d’haver dimitit el dictador, la monarquia va intentar establir contacte amb els regionalistes catalans per tal de pal·liar el

---

26. Vid. *Projecte d’Estatut de l’Autonomia de Catalunya*, aprovat per l’Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya el 24 de gener del 1919.

ressentiment provocat en els darrers anys de dictadura. Aprofitant el context, el 25 de febrer de 1930, Maluquer i Viladot (1856-1940) va proposar la renaixença de la Mancomunitat de Catalunya a partir de l'elaboració d'un Estatut regional. No obstant això, el record de la frustració autonòmica en temps de la Mancomunitat i la idea que l'autonomia política no seria possible sense un canvi constitucional previ, provocà el fracàs de la proposta.

D'aquesta manera no va ser fins a la proclamació de la República catalana per Francesc Macià el 1931 quan les aspiracions trobarien el seu reconeixement amb l'aprovació de l'Estatut de Núria i la instauració de la Generalitat republicana. L'esclat de la Guerra Civil Espanyola l'any 1936 i l'inici de la dictadura franquista el 1939, emperò, van posar fi a l'època republicana i, amb ella, a la pervivència d'aquestes institucions.²⁷

Malgrat el decurs dels esdeveniments, és innegable que el llegat de la Mancomunitat és de tal magnitud i el seu ideari de tanta fermesa que, tot i les adversitats i la inclemència del pas dels anys, la seva obra ha arribat amb força i ha perdurat fins als nostres dies. D'aquí que la commemoració dels cents anys de la posada en marxa de la Mancomunitat de les diputacions catalanes hagi anat orientada a divulgar l'obra d'una institució, d'una administració local amb vocació de país, tot homenatjant, al seu torn, el tarannà dels polítics catalanistes que la van impulsar i dirigir.

La commemoració ha de servir, a més, per traslladar a la societat l'evidència de la feina feta en una situació ben difícil, amb migradesa de recursos econòmics i en un context en el qual es va comptar amb poca o, podria dir-se, nul·la simpatia des del govern estatal. Així mateix, ha de permetre expressar un balanç —d'altra banda ben destacable— d'unes accions concretes que significaren una gran aportació al progrés social, econòmic i nacional del nostre país i de la seva gent, al mateix temps que serviria per posar les bases per a l'establiment d'es-

---

27. Vid. BALCELLS, A.; PUJOL, E. i SABATER, J.: *La Mancomunitat de Catalunya i l'Autonomia*, Ed. Institut d'Estudis Catalans i Proa, Barcelona, 1996.

tructures i la creació d'institucions culturals, científiques i educatives que perviuen en el temps.

La commemoració del centenari de la creació de la Mancomunitat ha comptat també amb un sentit de modernitat, tal i com també ho va ser l'obra d'aquesta mateixa institució. A tal efecte s'ha cercat l'ús de canals i d'instruments vinculats a les noves tecnologies per a recordar que l'obra de la Mancomunitat és modesta, si es tenen en compte les ambicions de Catalunya, però també és gran si es té en compte el context en què es va crear i en els pocs recursos i competències que se li van conferir. Així mateix, s'ha commemorat el fet que la Mancomunitat acabés sent una institució transitòria que encapçalaria el traspàs cap a un nou règim que havia de revestir Catalunya de més autonomia des de la base, allunyant-se dels corrents centralitzadors del moment, en un molt breu espai de temps que ni tan sols arribaria, com aquell qui diu, als deu anys. Cal recordar també, en aquest sentit, i tot en el marc de la celebració del centenari d'aquesta institució, la contribució específica de la Mancomunitat a l'assentament de les bases per a un nou Estat català actuant, així mateix, com a veritable institució d'autogovern que promouria la redacció d'un estatut d'autonomia per a Catalunya des del món local.

Amb tot, a dia d'avui, també és innegable que la Mancomunitat va permetre preparar els nuclis elementals del que serien, anys després, les grans organitzacions de Catalunya i que va deixar una petjada inesborrable en el conjunt de la societat catalana, tant pel que fa a la seva obra com també en l'ideari catalanista. De fet, malgrat la seva dissolució prematura, serien precisament l'obra i l'ideari que irradiava aquesta institució els elements que afavoriren la recuperació de l'autogovern durant la Segona República Espanyola i que possibilitarien, després de la dictadura franquista, la instauració de la Generalitat actual, sense obviar l'empremta que també deixarien els anys de dictadura.

Així, finalitzada l'etapa franquista, el 1975, i una vegada recuperat l'autogovern, Catalunya va seguir el model del que fou la Mancomunitat, erigint-se la Generalitat de Catalunya com l'obra que diri-

giria el país actuant sempre amb la mirada posada en el futur, però també tenint molt present la voluntat d'aquella institució i d'aquelles persones que, amb pocs recursos però amb molta voluntat, van ser capaços de fer néixer una institució prometedora d'un llegat de gran valor per la societat i per la ideologia catalana.

Cal, en aquest sentit, retre el just homenatge als homes i dones de la Mancomunitat, això és, a tots aquells que, juntament amb personalitats com Prat de la Riba i Puig i Cadafalch, van treballar decididament per portar la prosperitat a tots els pobles i ciutats de Catalunya, vetllant perquè les aspiracions i necessitats de les persones, com a ciutadans, i del conjunt del territori de Catalunya, com a país, veiesin satisfetes les seves aspiracions. És per això que avui hem de veure en la Mancomunitat un precedent, un exemple del camí del canvi que Catalunya emprèn, en un context no gens fàcil, per dotar-nos d'un territori vertebrat, cohesionat i equilibrat des del món local, en el qual la societat i les persones puguin lliurement optar per un futur més pròsper i més compromès amb les veritables ambicions del poble català.

No puc, però, acabar aquestes línies sense agrair el suport i tot el treball realitzat, no només en aquesta acció de les presents jornades en singular sinó en el conjunt de tota la celebració de l'obra del Centenari, per l'oficina tècnica de la Mancomunitat de la Diputació de Barcelona sota la direcció hàbil de Josep Maria Elorduy Vidal, car sense ell i sense ells, sense moltes persones que sempre hi són però que no sempre apareixen, tot seria més difícil.

Xavier FORCADELL I ESTELLER

Coordinador general de la Diputació de Barcelona,
secretari municipal i professor associat de dret administratiu
a la Universitat Rovira i Virgili,
coordinador dels actes de commemoració
del centenari de la Mancomunitat (1914-2014).